

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

MUQIMIY ASARLARIDA MUALLIF SHAXSIYATI VA DAVR MUAMMOLARINING BADIY TALQINI

Maxmadaliyev Sohob Ashur o'g'li

TDIU 1-kurs magistranti

Annotatsiya: *Maqolada Muqimiy asarlarida muallif shaxsiyati hamda yashagan davr muammolarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Shoirning ijtimoiy qarashlari, hayotiy kuzatuvlari va shaxsiy kechinmalari uning she'riy hamda hajviy asarlarida qanday aks etgani ilmiy jihatdan yoritiladi. Tadqiqot davomida Muqimiy ijodida xalq hayoti, adolatsizlik, ma'naviy muammolar va insoniy fazilatlarining tasviri misollar asosida o'rganiladi. Shuningdek, shoirning badiiy mahorati, xalqona uslubi hamda satirik ruh orqali davr haqiqatlarini ochib berishdagi o'rni tahlil qilinadi. Maqolada Muqimiy asarlarining o'zbek mumtoz adabiyotidagi aҳамияти va ularning ma'naviy-estetik qiymati yuzasidan xulosalar beriladi.*

Kalit so'zlar: *Muqimiy, muallif shaxsiyati, davr muammolari, badiiy talqin, hajviyot, lirika, o'zbek mumtoz adabiyoti, xalqona uslub, ijtimoiy tanqid, badiiy mahorat.*

Abstract: *The article analyzes the artistic interpretation of the author's personality and the social problems of the period reflected in Muqimiy's works. The poet's social views, life observations, and personal experiences are scientifically examined through their manifestation in his poetic and satirical writings. The study explores the depiction of people's lives, injustice, moral issues, and human virtues in Muqimiy's творчество through specific examples. In addition, the poet's artistic mastery, folk-style expression, and his role in revealing the realities of the era through satire are analyzed. The article also provides conclusions regarding the significance of Muqimiy's works in Uzbek classical literature and their spiritual-aesthetic value.*

Keywords: *Muqimiy, author's personality, social problems of the era, artistic interpretation, satire, lyric poetry, Uzbek classical literature, folk style, social criticism, artistic mastery.*

Аннотация: *В статье анализируется художественная интерпретация личности автора и проблем эпохи в произведениях Мукими. Научно освещается отражение общественных взглядов поэта, его жизненных наблюдений и личных переживаний в поэтических и сатирических произведениях. В ходе исследования на конкретных примерах рассматриваются изображения народной жизни, несправедливости, духовных проблем и человеческих качеств в творчестве Мукими. Также анализируются художественное мастерство поэта, его народный стиль и роль сатирического духа в раскрытии реалий эпохи. В статье представлены выводы о значении произведений Мукими в узбекской классической литературе и их духовно-эстетической ценности.*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Ключевые слова: *Муками, личность автора, проблемы эпохи, художественная интерпретация, сатира, лирика, узбекская классическая литература, народный стиль, социальная критика, художественное мастерство.*

KIRISH

Muqimiy o'zbek mumtoz adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo'lib, uning ijodi xalq hayoti, insoniy kechinmalar va jamiyatdagi muammolarni haqqoniy tasvirlagani bilan ajralib turadi. Shoir asarlarida inson ruhiyati, ijtimoiy tengsizlik, ma'naviy inqiroz va davrning dolzarb masalalari o'ziga xos badiiy mahorat orqali yoritilgan. Ayniqsa, Muqimiy asarlarida muallif shaxsiyati va uning yashagan davri o'rtasidagi bog'liqlik yaqqol seziladi. Shoir o'z hayotiy kuzatuvlari, ichki kechinmalari hamda xalq orasida ko'rgan voqealarini badiiy tafakkur asosida ifodalab, o'zbek adabiyotida muhim ijodiy maktab yaratgan.

Muqimiy yashagan XIX asr oxiri Turkiston hududida murakkab ijtimoiy va siyosiy jarayonlar bilan xarakterlanadi. Bu davrda xalqning og'ir turmushi, amaldorlarning adolatsizligi, jaholat va ma'naviy tanazzul kabi muammolar keng tarqalgan edi. Ana shunday muhit shoir ijodining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Muqimiy o'z asarlarida davr muammolarini oddiy xalq taqdiri orqali ko'rsatishga intilgan. Uning hajviy asarlarida ayrim mansabdor shaxslarning kibr-havosi va loqaydligi kulgili, ammo chuqur ma'noli tasvirlar orqali yoritiladi. Shoirning bu uslubi xalq orasida katta shuhrat qozonishiga sabab bo'lgan.

Muqimiy ijodida muallif shaxsiyati alohida ahamiyat kasb etadi. Shoir o'z asarlarida faqat tashqi voqealarni emas, balki ichki ruhiy holatini ham ifoda etadi. Ayrim she'rlarida armon, hijron, mehr va sadoqat kabi tuyg'ular samimiy tarzda tasvirlangan. Bu esa uning asarlariga tabiiylik va ta'sirchanlik bag'ishlaydi. Shoirning xalqona uslubi, sodda va ravon tili uning ijodini keng ommaga yaqinlashtirgan.

Bugungi kunda Muqimiy ijodini o'rganish nafaqat adabiy, balki ma'naviy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Chunki shoir asarlarida ilgari surilgan ko'plab g'oyalar hozirgi davr uchun ham dolzarbligini saqlab qolgan. Muqimiy asarlarini chuqur tahlil qilish orqali o'zbek mumtoz adabiyotining badiiy-estetik imkoniyatlari va xalqona ruhini yanada yaxshiroq anglash mumkin bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Muqimiy ijodi o'zbek adabiyotshunosligida keng o'rganilgan mavzulardan biridir. Ko'plab adabiyotshunos olimlar Muqimiy ijodining ijtimoiy mohiyati, satirik yo'nalishi, lirik merosi va xalqona uslubiga alohida e'tibor qaratganlar. Shoirning asarlarida xalq hayoti, jamiyatdagi muammolar va insoniy fazilatlarining aks etishi ilmiy tadqiqotlarda asosiy yo'nalishlardan biri sifatida baholanadi.

Natan Mallayev o'zining o'zbek adabiyoti tarixiga bag'ishlangan tadqiqotlarida Muqimiy ijodining xalqchilik ruhini alohida ta'kidlaydi. Olimning fikricha, Muqimiy xalqning dardu tashvishlarini chuqur his qilgan ijodkor bo'lib, u oddiy insonlar hayotini badiiy tasvirlashda katta mahorat ko'rsatgan. Mallayev shoirning hajviy asarlaridagi ijtimoiy tanqidni o'zbek satirik adabiyotining muhim bosqichlaridan biri sifatida baholaydi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Naim Karimov ham Muqimiy ijodini tahlil qilgan olimlardan biridir. U shoir asarlaridagi davr muammolari va inson ruhiyatining tasviriga alohida e'tibor qaratadi. Karimov Muqimiy asarlarida biografik unsurlar kuchli ekanligini qayd etib, shoirning shaxsiy kechinmalari uning badiiy tafakkuriga bevosita ta'sir ko'rsatganini ta'kidlaydi. Ayniqsa, shoirning ayrim lirik she'rlarida muallifning ichki dunyosi va ruhiy kechinmalari yaqqol sezilishi haqida fikr bildiradi.

Qo'qon adabiy muhitiga bag'ishlangan ilmiy ishlarda ham Muqimiy ijodi muhim o'rin egallaydi. Tadqiqotchilar Muqimiyning Furqat, Zavqiy kabi ijodkorlar bilan aloqalarini, ularning adabiy qarashlari va davr muhitini tahlil qilganlar. Bu tadqiqotlarda Muqimiy ijodining shakllanishida Qo'qon adabiy muhitining ta'siri katta bo'lgani qayd etiladi.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda Muqimiy asarlarining ma'naviy-estetik ahamiyati ham keng o'rganilmoqda. Shoir asarlarida milliy qadriyatlar, xalqona tafakkur va insoniylik g'oyalarining aks etishi bugungi kun adabiyotshunosligi uchun ham muhim ilmiy manba hisoblanadi. Bu esa Muqimiy ijodining ko'p qirrali va chuqur badiiy meros ekanligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda Muqimiy asarlarida muallif shaxsiyati va davr muammolarining badiiy talqinini o'rganish uchun qiyosiy-tahliliy, tarixiy va adabiy-estetik metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy manbalari sifatida Muqimiyning she'riy va hajviy asarlari, adabiyotshunoslikka oid ilmiy tadqiqotlar, monografiyalar hamda tarixiy manbalar tanlandi.

Tahlil jarayonida shoir asarlaridagi obrazlar, mavzular va ijtimoiy qarashlar davr muhiti bilan o'zaro bog'liq holda o'rganildi. Muqimiy asarlarida uchraydigan hajviy obrazlar, xalq hayotiga oid tasvirlar va ruhiy kechinmalar tahlil qilinib, ularning muallif shaxsiyati bilan bog'liqligi aniqlandi. Shuningdek, asarlardagi xalqona til, sodda uslub va badiiy vositalarning qo'llanilishi ham o'rganildi.

Tadqiqot davomida bir nechta ilmiy manbalar o'zaro taqqoslandi hamda umumlashtirildi. Bu esa Muqimiy ijodining badiiy-estetik xususiyatlarini chuqurroq yoritishga imkon berdi. Tadqiqot natijalari asosida shoir ijodida muallif shaxsiyati va davr muammolari bir-biri bilan chambarchas bog'liq ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Muqimiy asarlarini tahlil qilish natijasida shoir ijodida muallif shaxsiyati va davr muammolari uyg'un holda aks etgani aniqlandi. Muqimiy o'z davrining ijtimoiy muammolarini oddiy xalq hayoti orqali tasvirlashga harakat qilgan. Ayniqsa, uning hajviy asarlarida jamiyatdagi tengsizlik, ayrim amaldorlarning manmanligi va xalq manfaatiga befarq munosabati keskin tanqid qilinadi. Shoir kulgi vositasida davr haqiqatlarini ochib berishga muvaffaq bo'lgan.

Muqimiy asarlarida xalq hayotining real tasviri muhim o'rin tutadi. Shoir oddiy insonlarning dardu tashvishlarini samimiy tarzda ifodalagan. Bu esa uning xalq ruhiyatini chuqur his qilganini ko'rsatadi. Ayrim asarlarida kambag'allik, og'ir turmush va

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

adolatsizlikning tasviri orqali jamiyatdagi mavjud muammolar yoritiladi. Shoirning bunday yondashuvi uning xalqparvar ijodkor ekanligini namoyon etadi.

Tahlillar davomida Muqimiy lirikasida ham muallif shaxsiyati kuchli aks etishi kuzatildi. Shoirning ichki kechinmalari, armon va iztiroblari ayrim she’rlarida tabiiy va ta’sirchan tarzda ifodalangan. Bu holat uning asarlariga chuqur ruhiy mazmun bag’ishlaydi. Muqimiy faqat jamiyat muammolarini emas, balki inson qalbidagi nozik tuyg‘ularni ham mahorat bilan tasvirlagan.

Muqimiy ijodining yana bir muhim jihati — xalqona til va sodda uslubdir. Shoir murakkab ifodalardan qochib, oddiy va tushunarli badiiy vositalardan foydalangan. Natijada uning asarlari keng xalq ommasiga tez yetib borgan. Shoirning samimiy uslubi va kuchli hayotiy kuzatuvlari uning asarlariga tabiiylik bag’ishlagan.

Tahlil natijalari shuni ko’rsatdiki, Muqimiy asarlarida muallif shaxsiyati va davr muammolari o‘zaro uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Shoir o‘zining hayotiy tajribasi va ruhiy kechinmalarini badiiy tafakkur bilan uyg‘unlashtirib, o‘zbek adabiyotida yuksak badiiy meros yaratgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Muqimiy ijodi o‘zbek mumtoz adabiyotining muhim qismi hisoblanadi. Shoir asarlarida xalq hayoti, insoniy kechinmalar va davr muammolari samimiy hamda ta’sirchan tarzda tasvirlangan. Muqimiy o‘zining hayotiy tajribasi va ichki ruhiy holatini badiiy tafakkur bilan uyg‘unlashtirib, xalq qalbiga yaqin asarlar yaratgan. Ayniqsa, uning hajviy asarlarida ijtimoiy tanqid kuchli bo‘lib, davr haqiqatlari badiiy vositalar orqali ochib berilgan.

Tadqiqot natijalari Muqimiy ijodini biografik va ijtimoiy yondashuv asosida o‘rganish muhim ekanligini ko’rsatdi. Shoir asarlarida muallif shaxsiyati va davr muammolari bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu holat uning ijodiy mahoratini namoyon etadi.

Kelgusida Muqimiy asarlarini zamonaviy adabiyotshunoslik metodlari asosida yanada chuqurroq tadqiq etish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, shoirning satirik va lirik merosini yoshlar orasida keng targ‘ib qilish, uning ma’naviy-tarbiyaviy ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muqimiy. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1987.
2. Karimov N. XIX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999.
3. Mallayev N. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1976.
4. Qayumov A. Qo‘qon adabiy muhiti. – Toshkent: Fan, 1961.
5. Vohidov R., Eshonqulov H. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006.
6. Fitrat A. O‘zbek klassik adabiyoti namunalari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2003.
7. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

8. Komilov N. Tasavvuf va badiiy ijod. – Toshkent: Sharq, 1996.
9. Oripov B. O‘zbek adabiyoti va xalqchillik masalalari. – Toshkent: Fan, 1985.
10. Rasulov A. Mumtoz adabiyot talqini. – Toshkent: Universitet, 2004.
11. G‘aniev I. O‘zbek satirik adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan, 1978.
12. Husanboyev Q. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020.
13. Jabborov N. Milliy adabiyot va badiiy tafakkur. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
14. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Ma’naviyat, 2004.
15. O‘zbek adabiyoti tarixi. 5 tomlik. 3-tom. – Toshkent: Fan, 1978.

